

egész hadseregre történő általánosítása ellen.

A könyv csak részben tükrözi Bugyonnij előszóval előadott elbeszéléseinek zamatát, a kozák vidék történelmileg kialakult, frappáns, képszerű nyelvezetét. Sajnos, a fordítás túlzottan ragaszkodott a szöveg szó szerinti visszaadásához, s több helyen elveszett a mű magával ragadó sodrása, mely az előző köteteknél még erőteljesebben érvényesült. Az „Új utakon” tükrözi Bugyonnij katonai elméleti munkásságát, a hadseregszervezésre és

a hadműveleti művészet tárgykörébe tartozó nézeteit. Szubjektív indítású visszaemlékezés jellege kissé elhalványul, s előtérbe kerül az az igény, hogy az eseményeket forrásokra hivatkozva mutassa be.

A könyv nemcsak érdekes olvasmány, hanem a szovjet hadseregszervezést, a párt- és a katonai vezetés kapcsolatát is bemutató írás, mely méltán számíthat széles olvasóközönségre.

Józsa Antal

VOJNA, ISZTORIJA, IDEOLOGIJA

(Politizdat, Moszkva, 1974. 382 o.)

A nemzetközi viszonyok alakulását napjainkban a feszültség általános enyhülése jellemzi. Ellentmondásnak tűnhet tehát, hogy az ideológiai harc középpontjában — a múlthoz hasonlóan — a háború problémái állnak. Ez azzal indokolható, hogy a háború és béke kérdései egyre nagyobb körben és egyre mélyebben érintik a széles néptömegeket. Az imperializmus ideológusai, kihasználva ezt a körülményt, meghamisítják a háború jellegével és hatásával kapcsolatos tényeket, igyekeznek a „hidegháború” szellemét feltámasztani.

A világháború elméleti, politikai és történeti aspektusai, de elsősorban elhárításának problémái napjainkban éppen a fasizmus feletti győzelem 30. évfordulója kapcsán kerültek előtérbe. A második világháború történetét meghamisítva az imperializmus eszmei fegyverhordozói minden eszközzel csökkenteni és leértékelni akarják a szovjet nép és fegyveres erői halhatatlan hősiességét és áldozatvállalását a második világháborúban. Aktív szerepet játszik ebben az imperializmus teljes ideológiai fegyvertára, ezen belül a burzsoá történetírás is.

Ilyen körülmények között nyilvánvaló érdeklődésre tarthat számot egy, a

háború, a történelem és az ideológia kölcsönhatásának elemzésével foglalkozó tudományos mű. A szerzői kollektíva katonai irodalmunkban első ízben tett kísérletet arra, hogy áttekintő és komplex képet nyújtson a jelenlegi burzsoá hadtörténetírás reakciós lényegéről, tartalmáról és funkciójáról a *Háború, történelem, ideológia* című kötetben. Azt a feladatot tűzték maguk elé, hogy az eddigiéknél mélyebben tárják fel a burzsoá történetírás politikai tartalmát, módszertanát, társadalmi és ismeretelméleti gyökereit; rámutassanak szoros összefonódására az imperialista államok katonai doktrínáival; vizsgálják a burzsoá hadtörténetírás különféle áramlatait, fejlődésük folyamatában.

Ezt a célkitűzést tükrözi a könyv tartalmi felépítése. Első részében a burzsoá hadtörténelem társadalmi-politikai, eszmei és metodológiai alapjainak, az imperializmus katonapolitikájában és katonai doktrínáiban játszott szociális szerepének meghatározásával foglalkozik. A második rész értékeli, kritikailag elemzi a második világháború historiográfiájának helyzetét a főbb imperialista országokban, majd a harmadik feltárni igyekszik a burzsoá katonai historiográfia háború utáni fejlődését.

dési folyamatait, helyét és szerepét a világméretű ideológiai harcban.

A szerzők, a marxi—lenini metodológia talaján állva, joggal mutatnak rá, hogy a burzsoá hadtörténetírás lényegét és jellegét az imperialista burzsoázia politikájának és ideológiájának osztálytermészete determinálja, és ennek mélyre nyúló gazdasági gyökerei vannak. A kapitalista rendszer általános válsága visszatükröződik a burzsoá hadtörténelemben is, olyan folyamatokban, mint az oksági elv tagadása a burzsoá történészek részéről, a történelemhamisítás további erősítése az imperializmus reakciós erői érdekeinek kiszolgálásaként.

A könyv adatai meggyőzően bizonyítják, hogy a burzsoá hadtörténelem válságának lényeges mutatója az imperializmus agresszív politikájának igazolása és védelmezése, békeszerető jellegéről szóló koholmányok terjesztése.

Részletesen megvilágítják a szerzők az imperializmus tetteit „igazoló” módszereket, melyekkel azt bizonygatják, hogy véten a háborúk — ezen belül a második világháború — kirobantásában. E fogások között szerepel, hogy a háború okait „az emberi ellenőrzésen kívül eső démoni erőknél” tulajdonítják, hogy a háborút elháríthatatlan jelenségnek állítják be, mely az emberiség biológiai természetében gyökeredzik stb. A reakciós történétírók hamis adatok és megalapozatlan következtetések segítségével a fasizmus „fehérre mosására” törekuszenek, kendőzni igyekeznek a hitleri hadsereg és tábornokai embertelen, bűnös tetteit.

A monográfia gazdag témaanyaga igazolja, hogy korunk modern burzsoá hadtörténetírását a nyílt antikommunista beállítottság jellemzi. A kommunistaellenesség általános platformján megy végbe az amerikai, nyugatnémet, angol, francia, olasz és japán reakciós történészek erőösszpontosítása. Egyre inkább olyan divatos szociológiai elméletekre támaszkodik, mint a konvergencia, a dezideologizálás, a szuperiparosodáson alapuló fogyasztói társadalom elve és mások. Sokkal szélesebb-

ben alkalmazzák a kutatási anyag feldolgozásának matematikai módszereit és a strukturális-funkcionális elemzést. Ugyanakkor a katonai historiográfia módszertanára döntően hatnak az idealizmus különböző megnyilvánulásai, a metafizika és annak sokrétű irányzatai (eklektika, szofisztika, az elferdített dialektika stb.).

A modern burzsoá historiográfiában igen elterjedt két — tudományosan teljesen megalapozatlan — koncepció: az objektivista és a relativista irányzat. Az objektivizmus, elvetve a társadalmi motiváltság, a történettudomány pártosságának elvét, ellentmondásba kerül a valósággal, mivel lényegében a burzsoá pártosság alapjain áll. A relativizmus és annak legtermékenyebb tükrözője — a prezentizmus — az abszurdumig fokozza a hadtörténeti gondolkodás viszonylagosságát és társadalmi motiváltságát, így lényegében diszkreditálja és gyakorlatilag likvidálja a történettudományt magát.

A mű szerzői feltárják a burzsoá hadtörténetírás ellentmondásait és következetlenségeit. A burzsoázia reakciós érdekei egyrészt a történelemhamisítás szükségességét diktálják, amit a tudománytalan metodológia alkalmazásával igyekeznek elérni. Másrészt viszont az imperializmus hatékony hadigépezetének létrehozása megköveteli a hadtörténeti kutatás tudományos módszertanának kidolgozását, a katonai tapasztalatok megőrzését és általánosítását, a katonai elmélet és gyakorlat fejlesztése érdekében.

Teljesen megalapozott az a következtetés, miszerint a történelmi valóság elferdítésére főleg az általánosító, világnézeti elveken felépülő művekben vetemednek, és csak kisebb mértékben tapasztalható az egyes gyakorlati katonai kérdések elemzésével foglalkozó munkákban. Az a konkrét tényanyag, amely a burzsoá hadtörténészek munkáiban szerepel, nem egyszer határozott értéket jelent és hasznos forrásanyagként szolgál a marxista talajon álló történészek számára is. E területen is érvényesül Lenin tanítása, mely

a burzsoá tudósok műveinek értékelésével kapcsolatos, és amely szerint egyetlen szavukat sem szabad elhinnünk, ha filozófiai és eszmei-elméleti kérdéseket fejtegetnek, de jelentős értékeket alkothatnak a különböző szakterületeken, a vegyészetben, fizikában és a történetírásban is.

Tanulságos és érdekes része a könyvnek az, amely a háború utáni időszak burzsoá hadtörténetírását mutatja be. Fejlődésére rányomta bélyegét a világban végbemenő mélyreható társadalmi politikai változás, a katonai-technikai átalakulás, a „hidegháború” eszméjének dicsőítése, a szocialista világtrendszert és a nemzeti felszabadító mozgalmak rágalmozása. Megállapíthatóan nincs éles határ az események történeti és politikai-filozófiai, szociológiai taglalása között. A burzsoá historiográfusok arra törekcsenek, hogy ezt az összefonódást leplezzék, gondosan álcázzák az események lényegét, azok társadalmi-politikai okainak elemzését a személyes kapcsolatok, az egyes államférfiak és katonai vezetők egyéni döntéseinek leírásával helyettesítsék. Példa erre a könyvben szereplő kitétel, mely szerint „a vietnami háború — három amerikai elnök tévedése volt”.

Érdeklődésre tarthat számot a burzsoá hadtörténészek lokális imperialista háborúkkal kapcsolatos érveinek kritikája. A szerzők lerántják a leplet a „forradalom exportjáról”, a „szovjet expanziós törekvésekről” táplált koholmányokról. Cáfolják a militarista propaganda sarkkövét képező és a „szovjet katonai fenyegetésről” szóló kitalálást, mely arra szolgál, hogy segítségével igazolják az agresszív militarista politikai irányvonalat, a katonai szövetségek fenntartását, a fegyverke-

zési hajsza fokozását, a szovjetellenes hangulatkeltést.

Ezeket a célokat követve nemcsak hogy meghamisítják a Szovjetunió második világháborúban játszott felszabadító küldetésének lényegét, hanem ferde szemszögből mutatják be a szovjet állam viszonyát a háború utáni forradalmi mozgalmakhoz. Különös előszeregettel nyúlnak a Szovjetunió és más szocialista országok által nyújtott internacionalista segítséghez a nemzetközi ellenforradalmi erők leverésében, Magyarország és Csehszlovákia területén.

Összegezve az eddigieket, le kell szögezni, hogy a szerzői kollektíva nagy és fontos munkát végzett a burzsoá hadtörténetírás kritikai elemzése terén. Az irodalomjegyzékben közel 400 műre hivatkoznak. De figyelembe véve egy, a könyvben szereplő olyan adatot, mely szerint a hetvenes évek elején 400—500 második világháborúval foglalkozó mű jelent meg évente, azt is el kell ismerünk, hogy csupán az első lépést tették meg a korunk ideológiai harcában érvényesülő irányzatok kritikai értékelése útján. A könyvet összességében hasznos és tanulságos kiadványnak értékelhetjük, annak kijelentésével, hogy lapjain eléggé keveredik a hadtörténeti, katonai-elméleti, katonaszociológiai, katonafilozófiai munkák tárgyalása és nincs kellően körülhatárolva a tulajdonképpeni hadtörténeti problematika. Hiányolható néhány opportunista irányzat, revizionista nézet, elsősorban a maoizmus kritikája is. Eme észrevételek mellett végeredményben nem csökken a könyv ismeretanyagának értéke, hasznossága és a további kutatáshoz való felhasználhatósága.

Nádor Tibor